

Aan: Ministerie Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
T.a.v. Jorien Kuipers

Utrecht, 29 maart 2021

Nationaal plan onderwijs -Evidence based input branche Kinderopvang op ‘menukaart interventies’ (29 maart 2021)

De corona-maatregelen komen hard aan bij kinderen, niet ieder kind was gebaat bij thuisonderwijs. De maatregelen waren nodig, maar de effecten op de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen zijn groot. We denken graag gezamenlijk na hoe we de “schade” zoveel mogelijk kunnen beperken. Minister Slob (Basis- en Voortgezet Onderwijs en Media) en Minister Van Engelshoven (Onderwijs, Cultuur en Wetenschap) publiceerden op 17 februari j.l. een Kamerbrief waarin zij een Nationaal Programma Onderwijs aankondigen. Het doel hiervan is om leerlingen en studenten te helpen hun gaven en talenten tot bloei te brengen, ondanks de gevolgen van de coronacrisis voor het onderwijs. Dit betekent dat de komende twee en een half jaar € 8,5 miljard extra wordt geïnvesteerd in het gehele onderwijs, van het funderend onderwijs tot en met het hoger onderwijs.

De branche Kinderopvang denkt graag mee!

Vanuit de Branchevereniging Maatschappelijke Kinderopvang, de Belangenvereniging van Ouders in de Kinderopvang en de Brancheorganisatie Kinderopvang juichen we de brief van harte toe, dit is goed nieuws voor kinderen.

Wij denken graag mee in de uitwerking van de kaders die door de beide ministers gepresenteerd zijn.

Veel kinderen hebben vertraging opgelopen in hun cognitieve, maar ook in hun sociaal-emotionele ontwikkeling tijdens de coronacrisis, waar wij vanuit de kinderopvang veel pedagogische expertise hebben. Speciale aandacht vragen wij voor de meest kwetsbare kinderen, juist in deze coronacrisis. Zo dreigen kinderen met een Voorschoolse Educatie (VE) indicatie op achterstand te komen.

We zien graag maatregelen ter versterking van de ontwikkeling van deze kinderen. Een doorlopend aanbod – 52 in plaats van 40 weken - aan VE- uren is een eerste aanzet, maar naar onze mening niet toereikend.

Daarnaast is het natuurlijk zo dat kinderen zich niet alleen ontwikkelen in het onderwijs. Inzet op beperken en wegwerken van negatieve gevolgen door de coronacrisis, moeten we daarom breed inzetten. Binnen de wijk zijn naast de scholen, zorg en welzijn, ook de kinderopvang, gastouderopvang en Buitenschoolse Opvang sleutelspelers voor de ontwikkeling van kinderen.

Om het onderwijs te ontlasten én te verrijken zou bijvoorbeeld een (structurele) inzet van Buitenschoolse Opvang-medewerkers binnen het onderwijs uitgewerkt kunnen worden, maar ook versterking van het Bso aanbod an sich en verbinden van Bso met aanbod vanuit het sociaal werk.

In de coronatijd hebben pedagogisch medewerkers op veel plekken bijgesprongen in het onderwijs, om de noodopvang op scholen te kunnen draaien. Er bestaat bij de kinderopvang een ondernemende “handen uit de mouwen” mentaliteit en de pedagogisch medewerkers zijn gewend te kijken naar: wat heeft dít kind nu nodig? Wij zien kansen om de kennis en expertise van pedagogisch medewerkers in te zetten vanuit het Nationaal Programma Onderwijs. De pedagogisch medewerkers kunnen hiermee hun vaak beperkte arbeidscontracten op de Buitenschoolse Opvang (beperkt tot de buitenschoolse uurtjes, vooral op maandag, dinsdag en

donderdag) uit te breiden. Ondertussen versterken we de samenwerking met het onderwijs op deze manier vanuit de praktijk. Dit is met het oog op de toekomst een hele goede investering!

Evidence based interventies

OCW heeft de branche kinderopvang gevraagd schriftelijke evidence based input aan te leveren voor de opzet 'menu-kaart Nationaal Programma Onderwijs na corona'.

OCW geeft aan op zoek te zijn naar onze visie op de bruikbaarheid en inhoud van de menukaart om tot een overzicht te komen waarin effectieve interventies op een overzichtelijke, bruikbare manier voor scholen beschikbaar zijn.

Specifiek wil OCW de huidige interventielijst aanvullen met interventies op de gebieden sociaal-emotioneel, executief, professionalisering en schoolontwikkeling en vragen daar specifieke input op.

Met dit schrijven leveren wij Evidence based interventies voor de "interventielijst Nationaal plan onderwijs na corona". Wij hebben hiervoor input verzameld bij onze leden en bij Sardes (maatregelen en acties) en het NJI (effectieve jeugdinterventies) en bij Ruben Fukkink. De interventies bestaan uit drie soorten:

- *Interventies op het gebied van de sociaal emotionele ontwikkeling*
- *Interventies specifiek op het gebied van executieve functies*
- *Interventies op cognitief vlak en ouderbetrokkenheid*

We praten graag verder over de rol die de kinderopvang kan vervullen, en hoe dat een goede plek kan krijgen in de verdere uitwerking van het programma.

Maatregelen en acties VE

We zien specifiek ook mogelijkheden voor maatregelen in de Voorschoolse Educatie, ter versterking van de ontwikkeling van de kwetsbare kinderen. Denk bijvoorbeeld aan extra handen op de VE-groep, uitbreiding naar méér dan de 960 uur waar mogelijk en nodig, extra professionalisering in de educatieve kwaliteit van de kinderopvang/ Voorschoolse Educatie, uitbreiding van gezinsprogramma's en andere interventies die toeleiden naar VE, en het (tijdelijk) vervroegen van de VE-instapleeftijd van 2,5 naar 2 jaar.

Een andere mogelijkheid is Voorschoolse Educatie expertise inzetten in de vroegschoolse periode, in de vorm van verlengde VE in de basisschooltijd of buiten de reguliere schooltijden.

Onderzoek Sardes; Afwegingskader Gelijke kansen voor doelgroepkinderen in Dronten, *Richting geven aan gelijke kansen, IJsbrand Jepma, juni 2020* (zie bijlage)

In verband met de korte aanlevertermijn, sturen we een recent verschenen en zo concreet mogelijk afwegingskader mee uit Dronten. Hierin staat overzicht van **concrete maatregelen en acties**:

1. In de voorschoolse periode
2. Onder schooltijd
3. Na schooltijd

Wij verwijzen u graag naar hoofdstuk 3 van de bijlage, voor interventies die op basis van de gevoerde gesprekken en wetenschappelijke inzichten ('evidence informed') kansrijk zijn. Dit kan een verschil maken in het verkleinen van de achterstanden. Hierbij wordt zoals genoemd onderscheid gemaakt tussen de 'preschool', schoolse en 'afterschool' periode. In elk domein kunnen immers maatregelen en acties worden uitgevoerd die ten goede komen aan het schoolsucces van doelgroepkinderen:

1. Begonnen wordt met het bieden van inzicht in maatregelen en acties die doelgroepeuters (2,5 tot 4 jaar) een betere start kunnen geven in het basisonderwijs, zodat ze 'gewoon mee kunnen komen' met de andere leerlingen.
2. Ook binnen de reguliere schooltijden kunnen schoolgaande doelgroepleerlingen (4 t/m 12 jaar) meer

kansen krijgen. We gaan hierbij in op maatregelen en acties die om extra inspanningen vragen van de scholen, en verder gaan dan het organiseren van onderwijskundig leiderschap, een veilig en goed

leerklimaat, professionele leerkrachten e.d., want dat zijn zaken die alle kinderen ten goede komen en alle scholen vanzelfsprekend behoren te bieden.

3. Behalve voor school en onder school kan er ook buiten de reguliere schooltijden om extra kansen worden gecreëerd voor de doelgroepkinderen (4 t/m 12 jaar).

Extra: onderbouwing effecten VE

De huidige corona-situatie is nu de aanleiding voor snel handelen, gericht op het inhalen van achterstanden, zeker ook voor de VE. Wij denken dat er een wendbare, te actualiseren aanpak nodig is, een OMT-achtig team (zoals het onderwijs OMT) kan hier wellicht een rol in spelen. **Er is een wendbare, te actualiseren aanpak nodig in 2021, 2022 en verder, die past in het 'nieuwe normaal', in toekomstige ontwikkelingen (zoals een mogelijk algemeen toegangsrecht voor de kinderopvang), die aansluit op analyses die nu worden gemaakt in "corona-onderzoek".**

- Onderzoek Kenniscentrum Onderwijs en Opvoeding Hogeschool van Amsterdam; Een meta-analyse van de effecten van VVE op de ontwikkeling van kinderen in Nederland, Ruben Fukkink, Lianne Jilink & Ron Oostdam, maart 2021
https://pure.uva.nl/ws/files/2616833/172686_met_een_blik_op_de_toekomst_Fukkink_Jilink_Oostdam_2015_meta_analyse_van_de_effecten_van_VVE_op_kinderen_in_Nederland.pdf
- Onderzoek NJI; de effecten van voor- en vroegschoolse educatie (vve):
[https://www.nji.nl/nl/Kennis/Dossier/Voor-en-vroegschoolse-educatie-\(vve\)/Onderzoek](https://www.nji.nl/nl/Kennis/Dossier/Voor-en-vroegschoolse-educatie-(vve)/Onderzoek)
- Early years blog VE, oa Pauline Slot:
<https://earlyyearsblog.nl/2019/01/25/wat-werkt-bij-vve/>

Uit onder meer de databank Effectieve Jeugdinterventies NJI:

Interventies op het gebied van de sociaal emotionele ontwikkeling

1. Communicatie en interactie is meer dan samen praten en spelen
'Communicatie en interactie is meer dan samen praten en spelen' is gericht op kinderen van 0-12 jaar die gebruik maken van de kinderopvang en/of onderwijs. Doel van de interventie is het versterken van het welbevinden en de sociaal-emotionele ontwikkeling van de kinderen door de interactievaardigheden van de pedagogisch medewerkers en leerkrachten te vergroten.

Gericht op:

Sociaal-emotionele ontwikkeling, welbevinden

Leeftijd:

0 - 12 jaar

Doel:

Bevorderen positieve ontwikkeling

Methode:

Groepsgerichte aanpak

Locatie:

In de kinderopvang

Uitvoering:

Basisvoorziening

Erkend als:

Goed onderbouwd

Op:

8 juni 2017

Door:

Deelcommissie Ontwikkelingsstimulering, onderwijsgerelateerd en jeugdwelzijn

Doelgroep

‘Communicatie en interactie is meer dan samen praten en spelen’ is bedoeld voor baby’s, peuters en schoolkinderen van 0-12 jaar die gebruik maken van kindercentra. Pedagogisch medewerkers die werken met kinderen van 0-12 jaar vormen de intermediaire doelgroep.

Doel

Doel van de methode is het versterken van het welbevinden (emotionele veiligheid) en de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen van 0 tot 12 jaar in kindercentra door de interactievaardigheden van pedagogisch medewerkers te vergroten.

Aanpak

Tijdens verzorgingsmomenten, activiteiten, spelondersteuning, dagelijkse routines maken pedagogisch medewerkers zelf video-opnames van 5-10 minuten in hun praktijk op de groep. Medewerkers reflecteren (samen met collega’s, per groep) op hun interactie met kinderen met behulp van de zgn. ‘communicatiecirkel’ (video interactie techniek) en worden daarbij gecoacht door de pedagogisch begeleider (frequentie ca 1x per 2-6 weken 40-60 minuten). De analyse van de interactie wordt expliciet gekoppeld aan de pedagogische visie en doelen van de organisatie en daarnaast aan de thema’s (individueel) contact, sociale attentie (onderlinge interactie tussen kinderen ondersteunen), spelontwikkeling en spelondersteuning en (BSO) identiteitsontwikkeling, vriendschappen, plaats in de groep.

Onderbouwing

Een veilige opvoedingsrelatie met sensitief responsieve opvoeders is essentieel voor een evenwichtige ontwikkeling van het jonge kind. Pedagogisch medewerkers zijn hiervoor meestal niet in voldoende mate toegerust. Organisaties besteden in toenemende mate aandacht aan ontwikkelingsstimulering door educatieve programma’s te gebruiken. Zij ervaren hierbij een tekort aan contact en effectieve interactie tussen de kinderen en pedagogisch medewerkers en een te lage kwaliteit in effectieve spelondersteuning door medewerkers. De methode ‘Communicatie en interactie is meer dan samen praten en spelen’ helpt organisaties op een integrale manier hun kwaliteit op deze onderdelen te verbeteren. Pedagogisch medewerkers krijgen inzicht in het belang van een intensieve en positieve interactie met de kinderen door praktijkvideo-opnames van zichzelf en hun collega’s te analyseren. Ze leren zien wat de belangrijke facetten zijn van de interactie, hoe belangrijk het is dat kinderen zich gezien voelen en hoe je ze kunt stimuleren in alle ontwikkelingsgebieden door in te spelen op wat ze doen, zeggen en beleven. Steeds wordt daarbij een koppeling gemaakt naar het pedagogisch beleid en doelstellingen van de eigen organisatie en waar aanwezig toegepaste methodiek, zoals VVE methoden.

2. Praten op school, een kwestie van doen

'Praten op school, een kwestie van doen' is een individuele ambulante behandeling van kinderen van 3 tot 12 jaar met selectief mutisme (consequent niet praten op school of in één of meer andere sociale situaties). Doel is durven praten op school. De behandeling vindt wekelijks op school - buiten de klas - plaats en maakt gebruik van gedragstherapeutische technieken. De leerkracht fungeert als co-therapeut.

Gericht op:

Angstproblemen, angststoornissen

Leeftijd:

3 - 12 jaar

Doel:

Verminderen problemen

Methode:

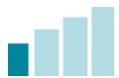
Individuele aanpak

Locatie:

In de school

Uitvoering:

Gespecialiseerde hulp

Erkend als:

Goed onderbouwd

Op:

13 april 2012

Door:

Deelcommissie Jeugdzorg en psychosociale/pedagogische preventie

Deze erkenning is ouder dan 5 jaar. De erkenningscommissie beoordeelt deze interventie opnieuw.

Doel

Het doel van de behandeling is dat kinderen met selectief mutisme durven te praten op school met de leerkracht en kinderen uit de klas.

Doelgroep

Kinderen met selectief mutisme in de leeftijd van 3 tot 12 jaar.

Aanpak

De behandeling bestaat uit individuele behandelcontacten, in een aparte ruimte op school, waarin het spreekgedrag van het kind stapsgewijs en systematisch wordt bekrachtigd. Parallel aan de behandeling stimuleert de leerkracht met behulp van een beloningssysteem stapsgewijs het communicatieve gedrag in de klas. De laatste fase van de behandeling is een oefenfase waarin de verbale communicatie wordt geïntensiveerd. Ouders kunnen wanneer zij dit wensen gebruik maken van ouderbegeleiding

Onderzoek

Er zijn geen effectstudies voorhanden. Een evaluatieonderzoek naar de resultaten van de behandeling geeft een positief beeld: het overgrote deel van de kinderen die volgens het protocol zijn behandeld spreekt na afloop van de behandeling op school. Uit follow-up gegevens blijkt dat ook na verloop van tijd kinderen op school, al dan niet op eigen initiatief, spreken in de klas.

Toelichting oordeel Erkeningscommissie

Het protocol van Praten op school en de beschrijving in het werkblad zijn kort en krachtig. De ouderbegeleiding is goed uitgewerkt. Sterk ook dat er wordt gedifferentieerd tussen de verschillende situaties van het kind en het type ouder. De verantwoording zit goed in elkaar.

3. VRIENDEN

VRIENDEN is een preventie- en behandelprogramma voor kinderen en jongeren met depressieve en/of angstklachten of met een angst- en/of stemmingsstoornis. VRIENDEN is een cognitief gedragstherapeutisch programma, dat jeugdigen vaardigheden wil aanleren waarmee zij hun gedrag, gedachten en lichamelijke reacties kunnen aanpakken die angst en depressie in stand houden. Wanneer VRIENDEN wordt toegepast in een groep, kunnen kinderen elkaar observeren en helpen en de geleerde vaardigheden oefenen met leeftijdgenoten in een veilige omgeving. De kindvriendelijke en vele speelse oefeningen stimuleren de deelnemers om actief te leren en te leren van hun eigen ervaringen.

Gericht op:

Angstproblemen, angststoornissen, depressie

Leeftijd:

4 - 16 jaar

Doel:

Preventie van problemen, verminderen problemen

Methode:

Individuele aanpak, groepsgerichte aanpak

Locatie:

In de school, in een instelling

Uitvoering:

Basisvoorziening, voorziening voor lichte hulp en ondersteuning

Erkend als:

Effectief volgens sterke aanwijzingen

Op:

2 november 2018

Door:

Deelcommissie Jeugdzorg en psychosociale/pedagogische preventie

Doelgroep

VRIENDEN is bedoeld voor kinderen van 4 tot en met 7 jaar, 8 tot en met 12 jaar en jongeren van 12 tot en met 16 jaar met angst- en/of depressieve klachten of met een angst- en/of stemmingsstoornis.

Doel

VRIENDEN richt zich op het voorkomen en behandelen van angstige en depressieve gevoelens bij kinderen en jongeren.

Aanpak

De jeugdigen die meedoen aan VRIENDEN, volgen tien groeps- of individuele bijeenkomsten. Daarin leren zij aan de hand van oefeningen verschillende vaardigheden en technieken die hen helpen om met gevoelens van angst en depressie om te gaan. De oefeningen hebben betrekking op de drie gebieden die van invloed zijn op het ontwikkelen en in stand blijven van angst of depressie: lichamelijke reacties, gedachten, en leer- en

gedragsprocessen. VRIENDEN maakt gebruik van leren in groepsverband en van ervarend leren. Door de oefeningen te doen leren jeugdigen op zo'n manier om te gaan met gevoelens van angst en depressie dat deze zich niet tot een stoornis ontwikkelen. Jeugdigen die al een angst- en depressiestoornis hebben, leren de stoornis onder controle te krijgen. VRIENDEN kan ook individueel worden toegepast. Bovendien voorziet het programma voor kinderen en jongeren in respectievelijk twee en vier bijeenkomsten voor ouders.

Onderbouwing

Angst en somberheid zijn emoties die passen bij de normale ontwikkeling van kinderen en jongeren. Dit kan echter een probleem vormen wanneer de angst en somberheid overmatig zijn en interfereren met het dagelijks functioneren. Angststoornissen vormen de meest voorkomende oorzaak van psychisch lijden bij kinderen en jongeren. Depressieve stoornissen nemen in prevalentie toe in de adolescentie en bij kinderen kan het zich uiten in prikkelbaarheid, terugtrekken uit sociale situaties, concentratieproblemen of lichamelijke klachten. Zowel angst- als depressieve stoornissen komen vaker voor bij meisjes. Er is een hoge mate van comorbiditeit tussen angststoornissen en depressieve stoornissen. Vroege interventie en preventie is belangrijk omdat het de ontwikkeling van psychiatrische stoornissen op de volwassen leeftijd kan voorkomen.

VRIENDEN bestaat uit verschillende aspecten waarvan is aangetoond dat die effectief zijn in het verminderen van angst en depressie, waaronder het verminderen van lichamelijke reacties middels ontspanningsoefeningen, verminderen van negatieve associaties en gedachten middels cognitief herstructureren en versterken van probleemoplossende vaardigheden middels stappenplannen en exposure.

Onderzoek

Onderzoek van het Erasmus MC-Sophia heeft aangetoond dat het VRIENDEN-programma effectief is in het verminderen van angststoornissen bij kinderen en jongeren (Liber et al., 2008; van der Leeden et al., 2011). De effectiviteit van VRIENDEN als geïndiceerd preventieprogramma in de dagelijkse schoolpraktijk voor het langdurig verminderen van angst en depressie is door de VU (Proefschrift Mia Kösters, 2015) aangetoond. Daarnaast verklaarde de Wereld Gezondheidsraad (WHO), op grond van uitgebreid onderzoek, dat VRIENDEN eveneens een effectief behandel- en preventieprogramma is voor kinderen en/of jongeren met een angststoornis (WHO, 2004).

Toelichting oordeel Erkenningscommissie

De erkenningscommissie vindt VRIENDEN een prima programma, dat goed in elkaar zit én goed onderzocht is. Het materiaal is helder en gestructureerd, waardoor de uitvoering zeer haalbaar is. De combinatie van drie Nederlandse en drie internationale studies die gunstige resultaten laten zien leidt tot het oordeel 'Effectief volgens sterke aanwijzingen'.

4. Zippy's Vrienden

Zippy's Vrienden richt zich op het voorkomen van psychosociale en emotionele problemen of stoornissen bij kinderen. Kinderen leren copingstrategieën aan, waardoor hun sociaal-emotionele vaardigheden verbeteren. Dit gebeurt door middel van een klassikale methode, gebaseerd op cognitief-gedragstherapeutische principes. Het lespakket bestaat uit 24 lessen en wordt op school door leerkrachten in de groepen 2, 3 en 4 van de basisschool uitgevoerd.

Gericht op:

Emotionele problemen, psychosociale problemen, sociale vaardigheden

Leeftijd:

5 - 8 jaar

Doel:

Preventie van problemen

Methode:

Groepsgerichte aanpak

Locatie:

In de school

Uitvoering:

Basisvoorziening

Erkend als:

Goed onderbouwd

Op:

3 maart 2011

Door:

Deelcommissie Ontwikkelingsstimulering, onderwijsgerelateerd en jeugdwelzijn

Deze erkenning is ouder dan 5 jaar. De erkenningscommissie beoordeelt deze interventie opnieuw.

Doel

Het doel van Zippy's Vrienden is het verbeteren van copingvaardigheden en het aanleren van sociale en emotionele vaardigheden. Het uiteindelijke doel is voorkomen dat kinderen (later) psychosociale en emotionele problemen of stoornissen ontwikkelen.

Doelgroep

De doelgroep zijn basisschoolleerlingen in groep 2, 3 en 4. Dit betekent dat het gaat om kinderen van ongeveer 5 tot 8 jaar. Leerkrachten en ouders zijn intermediaire doelgroep.

Aanpak

Zippy's Vrienden is een lespakket bestaande uit 24 lessen. Leerkrachten worden getraind om Zippy's Vrienden in de klas uit te voeren. Er zijn 6 thema's die in modules worden behandeld: gevoelens, communicatie, maken en verbreken van relaties en vriendschappen, conflicten en ruzies oplossen, omgaan met verandering en verlies, en coping. De methode is gebaseerd op cognitief-gedragstherapeutische principes, waarin alledaagse problemen en gebeurtenissen bij een aantal fictieve kinderen worden gebruikt.

Onderzoek

Er is geen Nederlands effectonderzoek voorhanden. Wel is er een procesevaluatie uitgevoerd waaruit blijkt dat de interventie goed volgens de handleiding werd uitgevoerd en dat de betrokken leerkrachten tevreden en enthousiast zijn (Van den Berg & Panis, 2009).

Uit effectonderzoek naar (een buitenlandse versie van) Zippy's Vrienden in Denemarken en Litouwen bleek dat kinderen in de experimentele groepen meer positieve copingstrategieën gebruikten, dat hun sociale vaardigheden verbeterden en dat probleemgedrag (hyperactiviteit en externaliserend gedrag) verminderde.

Uit de kwalitatieve analyse komt naar voren dat door het programma het sociale klimaat in de klas verbeterd, de kinderen beter in staat zijn om voor hun dagelijkse problemen effectieve copingstrategieën in te zetten en dat kinderen een betere band met andere kinderen en de leerkrachten opbouwen (Mishara & Ystgaard, 2006).

Een ander buitenlands effectonderzoek liet zien dat het programma een gunstig effect had op een belangrijke overgang in de kleuterleeftijd: de overgang van kleuterschool naar basisonderwijs. De Zippy-groep kinderen waren beter emotioneel en gedragsmatig aangepast aan de nieuwe school en gebruikten betere en meer verschillende copingstrategieën dan de kinderen in de controlegroep (Monkeviciene e.a., 2006). Uit het meest recente, Ierse onderzoek (Clarke & Barry, 2010) bleek bovendien dat het programma eenvoudig, zonder noemenswaardige aanpassingen, programmatrouw te implementeren was. Leerkrachten rapporteerden

positieve effecten: zij voelden zich beter in staat met moeilijke situaties in de klas om te gaan en ontwikkelden een betere relatie met hun leerlingen.

Toelichting oordeel Erkeningscommissie

Zippy's Vrienden besteedt uitgebreid aandacht aan belangrijke thema's als pesten en het omgaan met emoties. De werking van de interventie wordt ondersteund door buitenlands onderzoek. Het verband tussen het aanleren van coping strategieën en het voorkomen van psychosociale problemen is helder onderbouwd. In onderzoek uit 2018 naar anti-pestprogramma's kon men de effectiviteit van Zippy's vrienden niet beoordelen, omdat er te weinig kinderen aan deze interventie meededen.

[Interventies specifiek op het gebied van executieve functies](#)

1. Basistraining De Kleine Kapitein

'De Kleine Kapitein' is een basistraining van vier dagdelen die pedagogisch medewerkers en leerkrachten leert de ontwikkeling van zelfsturing bij jonge kinderen (2,5 tot 6 jaar) te stimuleren. De eerste drie dagdelen zijn inhoudelijke bijeenkomsten en de vierde bijeenkomst gaat over hoe leerkrachten en pm'ers het onderwerp van zelfsturing verder kunnen toepassen en borgen in hun eigen locatie. Er wordt gewerkt met door de deelnemers in te brengen casussen, zodat de training goed aansluit bij situaties in de eigen praktijk.

Programma

Bijeenkomst 1: Inleiding op het onderwerp

Wat zijn nu precies Executieve Functies (EF) en wat is zelfsturing? Waarom zou daar aandacht voor moeten zijn? Welke competenties horen daarbij? Wat herkennen cursisten in hun eigen praktijk?

Bijeenkomst 2: De stap van activiteiten doen naar doelen stellen

Waar werken cursisten naar toe? Waar zijn activiteiten/ spelletjes/ taakjes goed voor in het licht van de ontwikkeling van zelfsturing? Welke ontwikkelingsgebieden, welke zelfsturingsdomeinen (en combinaties daarvan) worden door die activiteiten gestimuleerd? Hoe kunnen deelnemers vervolgens werken aan het stellen van passende doelen en ontwikkellijnen?

Bijeenkomst 3: Werken met een eigen casus

In deze bijeenkomst werken cursisten met een zelfgekozen casus uit de eigen praktijk. Ze leren benoemen op welke punten een kind in zijn spel (of andere activiteit) stagneert en hoe ze de ontwikkeling verder kunnen stimuleren, vanuit het perspectief van zelfsturing. Van het werken met één kind schakelen we over op het werken aan lastige situaties in de gehele groep. Potentieel lastige momenten voor kinderen zijn bijvoorbeeld de overgang van de ene naar de andere activiteit, het vrij spel in de hoeken, of kringactiviteiten.

Bijeenkomst 4: Implementatie en borging

Hoe kan het werken aan zelfsturing ingepast worden in het werken met de eigen methode? En in de organisatie en de ontwikkelingen binnen de organisatie? Hoe kunnen deelnemers het geleerde overdragen op nieuwe collega's? Aan de orde komt ook hoe het werken aan executieve functies een plaats krijgt in de organisatie: hoe worden medewerkers gefaciliteerd om eraan te werken, etc.

Resultaat

Het doel van de Basistraining De Kleine Kapitein is dat leerkrachten en pm'ers herkennen wat executieve functies en zelfsturing zijn, dat ze zelfsturingsdoelen kunnen stellen waaraan ze met peuters en kleuters kunnen werken, dat ze in hun aanbod en activiteiten op een meer structurele manier aandacht besteden aan

zelfsturing en op basis van gestelde doelen, zelf activiteiten kunnen ontwerpen met een zelfsturingsdoel. De training bevat elementen uit het in de VS effectief gebleken VVE-programma 'Tools of the Mind'. De titel van deze training is gebaseerd op het gelijknamige boek De Kleine Kapitein, geschreven door Paul Biegel.

Voor wie

Basistraining De Kleine Kapitein is een training voor pedagogisch medewerkers en leerkrachten. De training De Kleine Kapitein is erkend door het Lerarenregister. Dat betekent dat geregistreerde leraren hun scholingsuren voor De Kleine Kapitein kunnen laten meetellen voor hun dossier (27 registeruren).

Aanmelding

De Basistraining De Kleine Kapitein is ontwikkeld door Sardes en wordt uitgevoerd door partners die door Sardes hiervoor opgeleid zijn. Een groot aantal bij EDventure aangesloten onderwijsadvies- en trainingsbureaus biedt de training inmiddels aan:

[BCO Onderwijs](#) - [BVS-schooladvies](#) - [Cedin](#) - [Edux Onderwijspartners](#) - [Gereformeerde Hogeschool Viaa](#) - [HCO](#) - [IJsselgroep](#) - [Marant](#) - [OBD NoordWest](#) - [Onderwijs Maak Je Samen](#) - [Onderwijsadvies](#) - [RPCZ](#) - [SAD Wassenaar](#) - [SBZW](#) - [Timpaan Onderwijs](#)

Onderzoek

Er is nog geen onderzoek gedaan naar deze specifieke methode.

2. Braingame Brian

Braingame Brian is een gecomputeriseerde cognitieve training ingebed in een spelwereld en bedoeld voor kinderen van 8-12 jaar die problemen hebben met executieve functies als het werkgeheugen, inhibitie- vermogen, en cognitieve flexibiliteit, zoals kinderen met ADHD. In 25 bijeenkomsten van 45 minuten doorlopen de kinderen de training, thuis, op school of in de zorginstelling. Het doel van de training is een verbetering van de executieve functies en daarmee van hun functioneren thuis en op school.

Gericht op:

ADHD, cognitieve ontwikkeling

Leeftijd:

8 - 12 jaar

Doel:

Verminderen problemen

Methode:

Individuele aanpak

Locatie:

Thuis, in de school, in een instelling

Uitvoering:

Voorziening voor lichte hulp en ondersteuning, gespecialiseerde hulp

Erkend als:

Goed onderbouwd

Op:

30 juni 2017

Door:

Deelcommissie Jeugdzorg en psychosociale/pedagogische preventie

Doelgroep

Braingame Brian is bedoeld voor kinderen van 8 tot 12 jaar met ADHD en executieve functieproblemen die door deze problemen in hun dagelijkse leven, thuis en/of op school gehinderd worden.

Doel

Het doel van Braingame Brian is om drie executieve functies, werkgeheugen (WG), inhibitie (I) en cognitieve flexibiliteit (CF), te versterken en zo de ADHD-klachten te verminderen.

Aanpak

In 25 trainingssessies worden door het kind drie executieve functies getraind door middel van drie trainingstaken. De trainingstaken zijn ingebed in een digitale spelwereld. De trainingstijd is dertig minuten per sessie, aangevuld met ongeveer vijftien minuten rondlopen in de spelwereld. Het trainingsschema is vier sessies per week. Daarnaast is er begeleiding door een trainer/therapeut, bestaande uit in totaal vijf contacten: een startgesprek, het bijwonen van drie sessies tijdens de training, en een evaluatiegesprek.

Onderbouwing

Neurobiologische theorieën over ADHD veronderstellen dat de problemen die kinderen met ADHD ondervinden op het gebied van aandacht, impulsiviteit en hyperactiviteit, te herleiden zijn tot stoornissen in executieve functies en motivatie. Executieve functies stellen ons in staat om onze gedragingen, gedachten en emoties te reguleren en zijn daarom noodzakelijk voor doelgericht gedrag en zelfcontrole. Meta-analyses laten zien dat het executief functioneren van kinderen met ADHD afwijkt van dat van kinderen met een normaal verlopende ontwikkeling (Martinussen, Hayden, Hogg-Johnson, & Tannock, 2005; Willcutt et al., 2012). Een tweede theoretische benadering stelt dat ADHD samenhangt met een verminderde gevoeligheid voor beloning (Luman, Oosterlaan, & Sergeant, 2005). Niet alleen hebben kinderen met ADHD een voorkeur voor directe beloningen, ze hebben ook sterkere bekrachtigers nodig dan kinderen zonder ADHD om optimaal te presteren, hun aandacht vast te houden en om gepast gedrag te laten zien. Braingame Brian is in lijn met deze twee theoretische benaderingen ontwikkeld.

Onderzoek

Effectonderzoek naar Braingame Brian laat zien dat de getrainde executieve functies verbeteren (Van der Oord, Ponsoen, Geurts, Ten Brink & Prins, 2014; Dosis, Van der Oord, Wiers, & Prins, 2015). Dit geldt dan met name voor werkgeheugen en inhibitie. Deze verbeteringen worden na de training vastgesteld en bij een follow-up 2-3 maanden later. Gedragsverbeteringen in het dagelijks leven en op school – dat wil zeggen afname van ADHD-klachten en toename van zelfregulatie - worden ook gerapporteerd door ouders en leerkracht, maar deze resultaten worden toegeschreven aan algemene trainingseffecten, zoals mogelijk de positieve aandacht van ouders of het systematisch vijf of zes weken aan een training werken die inspanning vergt.

Toelichting oordeel Erkeningscommissie

De commissie noemt het vernieuwend om met behulp van een game executieve functies te trainen zodat een generaliserend effect ontstaat op alledaagse vaardigheden. Ook waardeert de commissie de sterke betrokkenheid van de doelgroep bij de (door)ontwikkeling van Braingame Brian

Interventies op cognitief vlak en ouderbetrokkenheid

1. Taallijn

Taallijn is een programma voor deskundigheidsbevordering van pedagogisch medewerkers en leerkrachten. Het doel van de Taallijn is taalachterstand bij taalzwakke kinderen te voorkomen of te beperken, door interactievaardigheden van pedagogisch medewerkers of leerkrachten te vergroten en de effectiviteit van taalstimulering in de voor- en vroegschoolse periode te versterken. Taallijn kan gebruikt worden naast veelgebruikte VVE-programma's, maar kan ook zelfstandig uitgevoerd worden.

Gericht op:

Onderwijsachterstanden, taal

Leeftijd:

2 - 8 jaar

Doel:

Preventie van problemen, verminderen problemen

Doelgroep:

Asielzoekers, vluchtelingen, kansarm, lage SES, migratieachtergrond

Methode:

Groepsgerichte aanpak

Locatie:

In de kinderopvang, in de school

Uitvoering:

Basisvoorziening

Erkend als:

Effectief volgens eerste aanwijzingen

Op:

2 juni 2016

Door:

Deelcommissie Ontwikkelingsstimulering, onderwijsgerelateerd en jeugdwelzijn

Doelgroep

De doelgroep wordt gevormd door taalzwakke kinderen van 0 tot 7 jaar, op peuterspeelzalen, kinderdagverblijven en de onderbouw van het basisonderwijs. De intermediaire doelgroep bestaat uit pedagogisch medewerkers op peuterspeelzalen en leerkrachten in groep 1, 2, 3 en 4 van de basisschool.

Doel

Het doel van De Taallijn is taalachterstand bij anderstalige en lage SES-kinderen te beperken, door interactievaardigheden van pedagogisch medewerkers/leerkrachten te vergroten en voorwaarden te beschrijven voor interactieve taalstimulering.

Aanpak

De methode is gericht op anderstalige en lage SES (Sociaal Economische Status) kinderen in de voorschoolse leeftijd (2 – 4 jaar) en in de onderbouw van het basisonderwijs (4-8 jaar). De Taallijn kan gebruikt worden naast totaalprogramma's voor VVE (Voor- en Vroegschoolse Educatie) en taalmethoden, maar kan ook zelfstandig uitgevoerd worden. Leid(st)ers en leerkrachten wordt geleerd zich bewuster te zijn van de mogelijkheden voor

taalleren die zich in de groep voordoen, zodat ze gebruikmaken van situaties waarin spelenderwijs aandacht besteed kan worden aan taalontwikkeling, maar ook situaties te creëren waarin de taalontwikkeling specifiek is te stimuleren. Deze situaties zijn bij wijze van voorbeeld uitgewerkt en worden geoefend in een aantal frequente en herkenbare situaties: tijdens spel in hoeken, in gesprekjes rondom dagelijks terugkerende

handelingen en gebeurtenissen, en in meer geleide activiteiten gericht op taalstimulering die vervat zijn in ankergestuurde cycli. Dit zijn activiteitscycli van ca. 3 weken waarbij een inhoudelijk thema centraal staat. Een centraal prentenboek of gezamenlijke beleving (anker) vormt het startpunt van de andere activiteiten in de cyclus. De Taallijn biedt voor deze ankergestuurde cycli suggesties voor het werken aan woordenschat, het vergroten van de mondelinge taalvaardigheid (het voeren van gesprekken), het uitbreiden van geletterdheid (via interactief voorlezen), de inzet van ICT, en het vergroten van ouderbetrokkenheid bij de taalstimulering van deze kinderen.

Onderbouwing

Zeker wanneer er sprake is van een vertraging in de taalontwikkeling door onvoldoende kwalitatief hoogwaardig aanbod (zoals in anderstalige gezinnen, en gezinnen met een lage SES) is een kind erbij gebaat om volop kansen te krijgen om de taal te ontwikkelen. Dat gebeurt met name wanneer het kind mogelijkheden krijgt om zelf te praten, om zo het eigen leermechanisme te kunnen activeren (Damhuis & Litjens, 2003). De pedagogisch medewerkers/leerkracht speelt daarbij een belangrijke rol: hij/zij schept een context waarbinnen betekenisvolle interacties kunnen plaatsvinden. Dit gebeurt door het bieden van goed en rijk taalaanbod, het uitlokken van taalproductie en het geven van feedback. In het didactisch model van De Taallijn staan de vaardigheden van professionals die nodig zijn voor deze interactie die taalgebruik stimuleert, centraal. Door de pedagogisch medewerkers/leerkrachten te equiperen met interactievaardigheden en ze te voorzien van voorbeelden van interactieve taalleersituaties, zorgt De Taallijn ervoor dat de taalvaardigheid van kinderen wordt vergroot. Er is sprake van een sterke relatie tussen theorie en praktijk door praktijkopdrachten en coaching tijdens de trainingen. De onderbouwing van de aanpak berust enerzijds op (inter)nationale wetenschappelijke inzichten met betrekking tot taalstimulering en vroeginterventie, en anderzijds op effectstudies van (componenten) van De Taallijn. Gebruikersonderzoeken in Nederland (Fukkink, Veen & Van Gelderen, 2005) en Duitsland (Helmstaedter, 2012) laten een positieve waardering zien van De Taallijn door de professionals die met de aanpak werken. Directe effecten van de aanpak op de taalvaardigheid van kinderen worden beschreven in studies van Corvers, Aarnoutse en Peters (2004), Droop, Peters, Aarnoutse en Verhoeven (2005), Van Druten-Frietman, Gijssel, Denessen, en Verhoeven (2014), Van Druten-Frietman, Denessen, Gijssel en Verhoeven (2015) en Van Druten-Frietman, Strating, Denessen en Verhoeven (geaccepteerd in Journal of Early Intervention). Daarnaast worden er in 2016 nog aanvullende resultaten verwacht vanuit het promotieonderzoek dat drs. Loes van Druten-Frietman uitvoert aan de Radboud Universiteit.

Toelichting oordeel Erkenningscommissie

De algemene indruk van Taallijn is positief: de interventie wordt door de praktijk gewaardeerd. Onderzoek naar Taallijn geeft eerste aanwijzingen voor positieve effecten op beginnende geletterdheid, taalbewustzijn en woordenschat bij leerlingen in groep 2.

2. LOGO3000

LOGO3000 is een interventie voor peuters en kleuters en heeft als doel dat alle kinderen minimaal de 3000 woorden uit de Basiswoordenlijst Amsterdamse Kleuters (BAK) kennen voordat ze naar groep 3 gaan. Dit doel wordt bereikt door leerkrachten en pedagogisch medewerkers handvatten te bieden om woordenschatuitbreiding als een routine in te zetten. In drie jaar tijd worden de woorden aangeleerd met behulp van leerkrachtkaarten, woordwebben, praatplaten en de woordkalender.

Gericht op:

Onderwijsachterstanden, taal

Leeftijd:

2 - 6 jaar

Doel:

Preventie van problemen, verminderen problemen

Doelgroep:

Asielzoekers, vluchtelingen, kansarm, lage SES, migratieachtergrond

Methode:

Groepsgerichte aanpak

Locatie:

In de kinderopvang, in de school

Uitvoering:

Basisvoorziening

Erkend als:

Goed onderbouwd

Op:

8 juni 2017

Door:

Deelcommissie Ontwikkelingsstimulering, onderwijsgerelateerd en jeugdwelzijn

Doelgroep

LOGO 3000 is bedoeld voor peuters (2-4 jaar) en kleuters (4-6 jaar) met een woordenschatachterstand die gebruik maken van een kinderdagverblijf, peuterspeelzaal of in groep 1 of 2 van de basisschool zitten. Ouders vormen de intermediaire doelgroep.

Doel

Het doel van LOGO 3000 is om bestaande woordenschatachterstanden bij jonge kinderen te verkleinen zodat zij succesvol het vervolgonderwijs vanaf groep 3 van het basisonderwijs kunnen volgen.

Aanpak

LOGO 3000 leert jonge kinderen op een speelse manier de 3000 basiswoorden van de Basiswoordenlijst voor Amsterdamse Kleuters (de BAK; Mulder, Timman & Verhallen, 2009). Deze 3000 woorden worden in een doorgaande lijn van het kinderdagverblijf/peuterspeelzaal naar groep 1 en tot slot naar groep 2 behandeld. Leidsters en leerkrachten kunnen deze 3000 woorden met behulp van onder andere praatplaten, woordwebben en woordkalenders flexibel, binnen thema's of het bestaande curriculum aanbieden. Ouders worden middels ouderbijeenkomsten betrokken.

Onderbouwing

De BAK is ontwikkeld door de Universiteit van Amsterdam en bevat de 3000 belangrijkste woorden die kinderen moeten kennen als ze naar groep 3 gaan. LOGO 3000 biedt deze woorden op een speelse en inspirerende manier aan kinderen aan waarbij gerichte aandacht is voor een gestructureerde kennisopbouw achter de woorden. Door intentioneel woordenschatonderwijs wordt de woordenschat van kinderen vergroot. Daarnaast zorgt de interactieve verwerking van de woorden ervoor dat de taalvaardigheid van kinderen gestimuleerd wordt en dat kinderen incidenteel nieuwe woorden en betekenissen bijleren uit een begrijpelijke context.

Onderzoek

In 2014 is een groot gebruikersonderzoek naar LOGO 3000 onder 91 verschillende onderwijsinstellingen gedaan waaruit blijkt dat leidsters en leerkrachten die werken met LOGO 3000 merken dat hun kinderen veel meer woorden leren, een beter kennisbegrip achter de woorden opbouwen, de aangeboden woorden meer actief gebruiken en veel plezier hebben gekregen in woorden leren (Kassem, 2014). Onderzoek naar Met Woorden in de Weer, dat de grondslag vormt voor het materiaal van LOGO 3000, laat zien dat de woordenschat van kinderen verbeterde. Niet alleen leerden zij meer woorden, ook de kwaliteit van de woordenschat nam toe (Bulters & Vermeer, 2007; Verhallen & Van der Zalm, 2005).

3. VVE Thuis

'VVE Thuis' is een gezinsgericht vve-programma voor ouders met kinderen tussen de 3 en 6 jaar die meedoen aan een vve-programma op een kindercentrum, peuterspeelzaal, voorschool of in groep 1 en 2. De interventie bestaat uit themaboekjes met elk acht activiteiten om thuis met het kind te doen en heeft als doel het vergroten van de onderwijskansen van het kind. Dit doel wordt behaald middels het bevorderen van de vaardigheden van de ouders. Bij ieder thema wordt een ouderbijeenkomst georganiseerd.

Gericht op:

Onderwijsachterstanden

Leeftijd:

3 - 6 jaar

Doel:

Bevorderen positieve ontwikkeling, preventie van problemen

Doelgroep:

Asielzoekers, vluchtelingen, kansarm, lage SES, migratieachtergrond

Methode:

Groepsgerichte aanpak, gezinsgerichte aanpak

Locatie:

In de kinderopvang, in de school

Uitvoering:

Basisvoorziening

Erkend als:

Goed onderbouwd

Op:

6 maart 2014

Door:

Deelcommissie Ontwikkelingsstimulering, onderwijsgerelateerd en jeugdwelzijn

Deze erkenning is ouder dan 5 jaar. De erkenningscommissie beoordeelt deze interventie opnieuw.

Doel

De algemene doelstelling van VVE Thuis is het vergroten van onderwijskansen. Daartoe heeft VVE Thuis de volgende samenhangende programmadoelstellingen:

Het bevorderen van de ontwikkeling van het kind.

Het bevorderen van een ondersteunend en stimulerend gezinsklimaat.

Doelgroep

VVE Thuis richt zich op kinderen tussen 3 en 6 jaar die meedoen aan een erkend VVE-programma en hun ouders. Alle ouders van kinderen op een peuterspeelzaal, voorschool of groep 1 en 2 kunnen meedoen, maar VVE Thuis is vooral bedoeld en ontwikkeld voor laagopgeleide ouders (maximaal vmbo-t).

Aanpak

Op de peuterspeelzaal, voorschool of in groep 1 of 2 van de basisschool wordt aan kinderen met laagopgeleide ouders voor- en vroegschoolse educatie (vve) aangeboden. VVE Thuis is hierop een aanvullend gezinsprogramma. Bij ieder thema op de speelzaal of school is er een themaboekje van VVE Thuis met de activiteiten die de ouders thuis met hun kind doen. Per thema wordt een ouderbijeenkomst op de vve-instelling georganiseerd. Het aantal ouderbijeenkomsten is dus afhankelijk van het aantal vve-thema's dat de instelling de kinderen aanbiedt. Er dienen echter wel minimaal acht thema's (themaboekjes) per schooljaar aan de ouders te worden aangeboden om te zorgen dat voldoende informatie wordt overgebracht. Idealiter doen kinderen en ouders drie jaar mee. Ouders met kleuters doen zowel in groep 1 als groep 2 aan VVE Thuis mee.

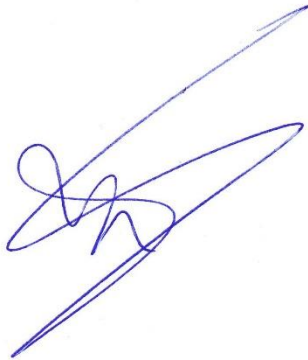
Onderzoek

Praktijk- en effectonderzoek in het kader van RAAK PRO is uitgevoerd.

Toelichting oordeel Erkeningscommissie

VVE Thuis is een goed onderbouwde aanvulling op een VVE programma.

Loes Ypma (voorzitter Branchevereniging Maatschappelijke Kinderopvang),

Namens,

Branchevereniging Maatschappelijke Kinderopvang
Brancheorganisatie Kinderopvang
Belangenvereniging van Ouders in de Kinderopvang

Bijlage: Onderzoek Sardes; Afwegingskader Gelijke kansen voor doelgroepkinderen in Dronten, *Richting geven aan gelijke kansen*, IJsbrand Jepma, juni 2020